

Dr hab. Małgorzata Suchacka, prof. UŚ
malgorzata.suchacka@us.edu.pl
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Nauk Społecznych, Instytut Socjologii
Bankowa 11, 40-007 Katowice

Katowice, 06.03.2024

RECENZJA

**osiągnięć Pani doktor Małgorzaty Stochmal ubiegającej się o nadanie stopnia
doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki
socjologiczne.**

PODSTAWY FORMALNO PRAWNE SPORZĄDZENIA RECENZJI

Ocena osiągnięć Pani dr Małgorzaty Stochmal została dokonana na podstawie przedłożonych przez Habilitantkę następujących dokumentów:

1. Monografia naukowa będąca podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego zatytułowana: „*Relacyjna moc darów troski i ofiarności druhów ochotniczych straży pożarnych: perspektywa krytycznego realizmu i ontologii społecznej*”, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
2. Autoreferat przedstawiający opis dorobku naukowo - badawczego oraz działalności dydaktycznej i popularyzatorskiej Habilitantki,
3. Wykaz osiągnięć naukowych, stanowiących znaczny wkład w rozwój nauk socjologicznych.
4. oraz kopie wybranych pozycji spośród pozostałego dorobku naukowego, w tym 41 artykułów i rozdziałów naukowych oraz oryginały dwóch książek: „*Państwowa Straż Pożarna w systemie bezpieczeństwa państwa*, (Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2015, ss. 164.) oraz współautorskiej „*Kompetencje dla bezpieczeństwa w zawodzie oficera Wojska Polskiego. Studium socjologiczne*” (Maciejewski Jan, Pieczywok Andrzej, Stochmal Małgorzata, Węlyczko Lesław., 2012. Wrocław: WSO Wład).

W związku z wymogami formalnymi oceny dorobku przedstawioną recenzję rozpoczynam od przedstawienia sylwetki Habilitantki, a następnie dzielę na trzy obszary – I - ocenę osiągnięcia naukowego wskazanego we wniosku habilitacyjnym, II - ocenę innych osiągnięć składających się na aktywność naukową Habilitantki, III - ocenę osiągnięć dydaktycznych, popularyzatorskich i organizacyjnych Habilitantki.

SYLWETKA NAUKOWA HABILITANTKI

Pani Małgorzata Stochmal studiowała w Wyższej Szkole Zarządzania i Bankowości w Poznaniu - filia we Wrocławiu i tam w roku 2005 uzyskała tytuł zawodowy licencjata w zakresie zarządzania jakością. Następnie rozpoczęła studia na Politechnice Wrocławskiej na Wydziale Informatyki i Zarządzania. W roku 2008 uzyskała tytuł zawodowy magistra w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem. Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie socjologii uzyskała na Uniwersytecie Wrocławskim w roku 2012, na podstawie rozprawy doktorskiej pt., „*Państwowa Straż Pożarna w systemie bezpieczeństwa państwa*”. Promotorem był prof. dr. hab. Janusz Sztumski. Praca została wyróżniona przez Radę Instytutu Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego i wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. Był to jej pierwszy poważny krok w karierze naukowej.

Pani Małgorzata Stochmal w latach 2011 – 2016 była zatrudniona we wrocławskich szkołach - Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania „Copernicus”, Wyższej Szkole Handlowej, Wyższej Szkole Bankowej oraz w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych im. Generała Tadeusza Kościuszko we Wrocławiu. W latach 2020-2021 przebywała na urlopie macierzyńskim. Na uwagę zasługuje fakt, że stopniowo nabywała doświadczenie dydaktyczne w różnych uczelniach, o zróżnicowanych wymaganiach merytorycznych i dydaktycznych. Z pewnością poszerzyło to Jej zainteresowania i możliwości badawcze. Po obronie pracy doktorskiej - od października 2012 pracuje w Uniwersytecie Wrocławskim na stanowisku adiunkta w Zakładzie Socjologii Grup Dyspozycyjnych, a od marca 2022 w Zakładzie Bezpieczeństwa i Edukacji. Analizując działalność naukową Habilitantki dostrzec można spójny i konsekwentny obraz pogłębiania zainteresowań w obrębie zagadnień z zakresu socjologii bezpieczeństwa, grup dyspozycyjnych. Na pierwszy plan wysuwają się przede wszystkim kwestie związane ze strażą pożarną, zarządzaniem bezpieczeństwem, zagrożeniami, edukacją w tym zakresie oraz doborem kadr. Na podstawie publikacji dostrzec można także zainteresowania interdyscyplinarne z pogranicza filozofii i psychologii społecznej oraz metodologii nauk.

I. OCENA OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO WSKAZANEGO WE WNIOSKU HABILITACYJNYM

Jako podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego Habilitantka zgłosiła monografię zatytułowaną: „*Relacyjna moc darów troski i ofiarności druhów ochotniczych straży pożarnych: perspektywa krytycznego realizmu i ontologii społecznej*”, wydanej przez Wydawnictwo Naukowe PWN w Warszawie w roku 2021. Zawiera ona 379

stron, 14 rysunków, 84 tabel i 311 pozycji literaturowych. Monografia mieści się w zagadnieniach socjologii zawodów ulokowanych w sferze bezpieczeństwa państwa i jest kontynuacją badań Autorki nad społecznością strażaków.

Na początek chciałabym bardzo wyraźnie podkreślić spójność zainteresowań kontynuowanych przez Habilitantkę od czasów własnej rozprawy doktorskiej wydanej w formie książki *„Państwowa Straż Pożarna w systemie bezpieczeństwa państwa. Studium socjologiczne”*. Znajomość lokalnej społeczności strażackiej związanej z jednostkami Państwowej Straży Pożarnej RP ułatwiła Autorce ukazanie odmienności systemów i struktur Ochotniczych Straży Pożarnych. Są one bowiem odmienną lokalną społecznością ze względu na oddziaływania, które stanowią swoiste centrum kulturowe.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym „Wyjaśnianie tego, co społeczne”, Habilitantka w wyrazisty sposób zarysowała perspektywę teoretyczną, w jakiej prowadziła swoje dalsze analizy i badania empiryczne. Naukowe wyjaśnienie badanych zjawisk Habilitantka oparła o stanowiska krytycznego realizmu ontologicznego, epistemologicznego i metodologicznego. Sprawnie przedstawiła filozoficzne podstawy krytycznego realizmu, ontologii społecznej i socjologii relacyjnej, które były przydatne przy analizie i wyjaśnianiu badanych zjawisk empirycznych w niniejszej rozprawie. Co ważne, Autorka podkreśla, że świadomość własnego bycia lokuje człowieka w opozycji do innych, którym okazać można dar troski. Troska może być skutkiem działania sił przy tworzeniu relacji z innymi i wyrażać wzajemność w takich emocjach jak np., empatia, współczucie, wdzięczność czy litość.

Główny kierunek badań jest zintegrowany wokół określenia generatywnych mechanizmów uaktywniających i podtrzymujących oraz transformujących dary troski członków ochotniczych straży pożarnych na rzecz bezpieczeństwa publicznego. Takie mechanizmy są możliwe w wyniku działania pewnych mocy sprawczych ofiarności. Autorka zwraca uwagę, że u podstaw Jej badań leży zrozumienie fenomenu dobrodziejstwa darów troski i ofiarności strażaków OSP. Dar może być wyrazem troski spowodowanej różnymi przyczynami występującymi w życiu wspólnotowym. Funkcjonuje tu zasada, że czynienie dobra na rzecz drugich, stanowi przejaw najbardziej fundamentalnej postawy, chociaż zależnej od wymiarów podmiotowości prospołecznej każdego darczyńcy i ofiarodawcy, kontekstów sytuacyjnych im towarzyszących oraz trosk ujawniających się w ich „sprawczościach podmiotowych”. Jest to interesujące spojrzenie z uwzględnieniem perspektywy teoretycznej. Dociekając umiejscowienia źródeł darów troski Autorka sformułowała następującą hipotezę badań: *„zasoby trosk lokują się w podmiotowości sprawczej członków OSP i są generatywnymi mechanizmami (silami*

przyczynowymi, sprawczymi) uaktywniającymi i podtrzymującymi oraz transformującymi dar troski na rzecz bezpieczeństwa publicznego”. (s. 90)

Przedstawione podejście teoretyczne pozwoliło Habilitantce zgodnie z rozumowaniem krytycznego realizmu i pojęć tam używanych sformułować cel rozprawy. *„Celem podjętych badań jest ukazanie mechanizmów generatywnych w odniesieniu do sił przyczynowych żywionych trosk i mocy sprawczych ofiarności druhów stowarzyszonych w Ochotniczych Strażach Pożarnych RP na rzecz bezpieczeństwa publicznego”,* (s.18). A w innym miejscu: *„Celem podjętych wysiłków badawczych jest ukazanie społecznego kontekstu aktywności druhów i druhen w ruchu strażackim i próba ujawnienia wiedzy na temat zasobów żywionych trosk oraz mechanizmów generatywnych je wytwarzających”.* (s.88).

Powyższe sformułowania celu rozprawy są prawie tożsame, ale można byłoby się doszukać w ich treściach nieco różnych kierunków badawczych. Cel powinien być jednoznacznie i tożsamo sformułowany w całej treści rozprawy – rozumiem jednak Habilitantkę, która wikłając się w interdyscyplinarne płaszczyzny postawione przed sobą zadania z nadmierną ostrożnością, a może przesadną starannością usiłowała dostosować język w eksplikacji swojej problematyki badawczej, co skutkowało niepotrzebnymi uproszczeniami.

Rozdział pierwszy napisany jest dla potrzeb wyjaśnienia tego, co w jego treści jest społeczne i jak będzie to wykorzystane w dalszej części rozprawy. Trzeba generalnie przyznać, że zamiar ten powiódł się Habilitantce, która niejednokrotnie przedstawiała wiele odniesień do interdyscyplinarnych zagadnień z pogranicza filozofii, logiki, socjologii relacyjnej, a nawet psychologii społecznej.

W rozdziale drugim zatytułowanym „Krytyczny Pluralizm Metodologiczny” Autorka bardzo gruntownie przedstawiła podstawy spójnej metodologii badawczej przeprowadzonych badań eksperymentalnych. Ze względu na specyfikę terenu badań przyjęła losowy dobór próby w postaci jednostki OSP, a nie zrzeszonych w nich członków. Spośród 2442 jednostek ODSO wylosowała 320 jednostek OSP do badań. Łącznie rozesłała 1500 kwestionariuszy ankiet. Minimalna liczebność próby została oszacowana na 384 respondentów. Z 320 jednostek OSP zwrócono łącznie 675 ankiet, a do badań zakwalifikowano 620. (41,3%). Tego typu szczegółowe podejście świadczy o dużej świadomości i samodzielności badawczej Habilitantki.

Kwestionariusz ankiety powstał w drobiazgowym procesie przygotowywania badań, z uwzględnieniem opracowanych założeń teoretycznych, jak i metodologii badań naukowych. Struktura kwestionariusza ankiety obejmowała następujące moduły pytań: metryczka, status społeczno-zawodowy, służba w OSP, kultura, ocena jakości życia oraz orientacje prospołeczne

i zawierała 45 pytań. Była ona opiniowana przez niezależnych ekspertów i poprawiana zgodnie z ich sugestiami. Zamieszczone w poszczególnych modułach pytania opatrzone były dyspozycjami ułatwiającymi udzielenie na nie odpowiedzi. Badania realizowane były z pomocą ankietów, którzy kontaktowali się z jednostkami OSP we wszystkich województwach. Kwestionariusz poprawiony został również w oparciu o wnioski wyprowadzone z wywiadów narracyjnych (częściowo ustrukturyzowanych), zrealizowanych wśród 14 członków przynależnych do OSP.

Ważną część wyników oparta była o technikę analizy treści dokumentów pozyskiwanych z poszczególnych jednostek OSP. Wycinki prasowe dotyczące podejmowanych akcji ratowniczo-gaśniczych i prezentujące dokonania wybitnych dla straży osobistości stanowiły ważny fragment materiałów źródłowych - łącznie 145 artykułów, w tym dokumenty historyczne gromadzone w poszczególnych jednostkach (łącznie dokumentów – 31, odznak – 29 ujętych na zdjęciach) oraz fotografie dokumentujące dzieje poszczególnych jednostek (w liczbie ponad 60).

Autorka wnikliwie przeanalizowała 17 przypadków biografii członków OSP. Na tej podstawie dokonała uogólnień, ukazując m.in. niezłomne zaangażowanie druhów w działalność OSP, ich determinację, bohaterstwo, troski, zaobserwowała otoczenie społeczne analizowanych wydarzeń.

Materiał badawczy do dalszego opracowywania był przeogromny. Jego analiza dowodzi badawczych umiejętności Habilitantki i jej dojrzałości w interpretowaniu i obserwowaniu problemów, nie ograniczając się do prostego raportowania czy sprawozdawczości. Autorka w oparciu o odpowiedzi ankietowe dokonała mapowania tematów w sześciu wiązkach tematycznych, które modelowo aktywować miały mechanizmy generatywne darów na rzecz innych. Przemieszczając się między elementami tego modelu wiązek, Autorka ujawniła mechanizmy generatywne ukazujące źródła trosk. Wyzwalają one, bądź ograniczają sprawstwo daru. Uwzględniając archeriańską ontologię społeczną Habilitantka podkreśla szczególnie znaczenie refleksyjności jako siły sprawczej czynienia darów. Autorka jest świadoma złożoności tego procesu. Dlatego też do analizy swoich wyników doświadczalnych wybrała metodę krytycznego realizmu i ontologii społecznej dla modelu RRREIC Bhaskara z równoległą ontologią społeczną M.Archer.

W rozdziale trzecim Autorka przedstawia podmiot realizatora idei ruchu strażackiego, któremu zostały przyporządkowane w szczególny sposób spostrzeżenia i cechy będące efektem bogatego materiału empirycznego. Zostały one uwypuklone w pewnej logice następstw zaangażowania podmiotu w szczególny rodzaj służby. Ujawniono wielowarstwowość

kontekstu kształtującego służbę w szeregach OSP. Ta epistemologiczna analiza stopniowego zagłębiania się w zagadnienia poznania, charakterystyki i cech służby w szeregach OSP została przeprowadzona także w dalszych, naukowych uogólnieniach. Habilitantka odwołała się także do koncepcji *Alter ego* – osób najbliższych - powiązanych z respondentami w prowadzonych wywiadach, co jeszcze bardziej wzbogaciło materiał badawczy. Dalej wskazała na własności i źródła sił działających podmiotów oraz charakterystyki socjo-demograficzne i status zawodowy wraz z charakterystyką dobrobytu i dobrostanu. W dalszej kolejności wskazała na refleksyjność jako na siłę sprawczą czynionych darów. Wyróżniła tu motywy i zainteresowanie skłaniające do zaangażowania się w służbę w OSP, wskazała troski dotyczące służby oraz mechanizmy mogące osłabiać dobrodziejstwo daru troski. Autorka słusznie uznaje, że szczególnego rodzaju napięcia odsłaniać mogą emocjonalne refleksje, a więc stają się poniekąd siłą wyzwalamą, odnoszącą się do ich trosk.

Następnie Autorka podejmuje zagadnienia określenia podłoża pragnień niesienia pomocy oraz wielości ich kontekstów. Wskazana przez Autorkę hierarchia wartości oraz dążności życiowych respondentów stanowić może odniesienie do cenionych społecznie cnót, dążności bądź potrzeb. Wskazuje, że siłą sprawczą lokującą podmioty działania w organizacjach realizujących cele społeczne, może być poczucie misji społecznej. Stwierdza, że nawiązywane między tymi emergentnymi bytami relacje społeczne stają się fenomenami wytwarzającymi wszelkie dobrodziejstwa wynikające z ich istnienia. Wtedy zależności czy więzi muszą być stanowione w sposób relacyjny i generują bezgraniczne relacje społeczne, u których źródeł odnajduje się wzajemność.

Habilitantka dotyka pojęcia sprawczości na rzecz innych, które umiejscowione jest w mechanizmach oczekiwań, mniej lub bardziej uświadomionych, osadzonych w szeroko rozumianej kulturze. Druhowie ze względu na intensywność oczekiwań czynią dobro, aby odczuć szczególną radość czy zadowolenie z niesionej pomocy. Te emocje stają się swoistymi regulatorami zachowań na rzecz innych. Radość, leżąca u źródeł pomocy bliźnim, pozostaje w opinii respondentów znaczącą nagrodą. Czynienie dobra jest poniekąd motywowane oczekiwaniem, iż w przypadku, kiedy oni sami będą wymagali pomocy, ktoś inny im ową pomoc odwzajemni, z uwagi na ich wcześniejsze dokonania.

Autorka stwierdza, że wyniki badań jednoznacznie wskazują, iż wśród respondentów występuje relatywnie niski wskaźnik uogólnionego zaufania, wskazujący raczej na kulturę nieufności, a przyczyn tego stanu rzeczy należy poszukiwać w doświadczeniach związanych ze służbą. Jej analizy są drobiazgowo i głęboko odnoszące się do takich obszarów jak religijność, emocje czy relacyjność uzyskiwanego wsparcia społecznego. I tak pozytywne i

negatywne pobudzenie emocjonalne, staje się przejawem stopnia ich zaangażowania w wielość stanowiących relacji. Habilitantka zwróciła uwagę, iż zarówno jedno, jak i drugie uczucia stają się regulatorami wielu zjawisk kształtujących podmiotowość respondentów. Autorka skonstruowała skalę pomiaru orientacji prospołecznych w zakresie powierzanych darów i wyłoniła 41 form działań. Wszystkie ujawnione cechy struktury wielowarstwowości podmiotowości sprawczej udokumentowane zostały w postaci stosownych tabel i rysunków oraz skomentowane odpowiednimi komentarzami merytorycznymi. W toku interpretowania otrzymanych danych empirycznych Autorka bardzo często przytacza wypowiedzi respondentów szeroko je komentując w ramach socjologii jakościowej. Wszystkie komentarze są wyczerpujące, ciekawe, podparte teoretycznie i osadzone dyskusyjnie w podobnych tematach. Te opracowania wskazują, że Autorka posiada szeroką wiedzę socjologiczną i sprawnie porusza się także w wymiarach teorii socjologicznych.

Do opracowania danych empirycznych Habilitantka zastosowała bardzo bogaty warsztat metod statystycznych. Jest to przyczyną mnogości wielu nowych wartości, tabel i pojęć, które dla przeciętnego czytelnika są niestety mało zrozumiałe i przez to praktycznie dla niego nieweryfikowalne. Tu po raz kolejny wątpliwości budzi język, który przy tak wdzięcznym temacie mógłby zdecydowanie odbiegać od naukowych analiz i stanowić zachętę dla praktyków. Brakuje uzasadnienia zastosowania wybranej metody obróbki statystycznej danych pomiarowych i generowania danych wyjściowych, stanowiących podstawę dalszego wnioskowania. Nie neguję tu jednak absolutnie opisów wnioskowych opartych o wybrane metody statystyczne, tym bardziej, że w sposób niepodważalny ilustrują one przedstawione wnioski. Przyjęta perspektywa badań wnikania do głębi poznania, koncentruje się na ujawnianiu mechanizmów generatywnych i jest zabiegiem unaoczniającym złożoność kontekstu społeczno-kulturowego służby i otoczenia. Dodatkowe analizy statystyczne – bardzo szczegółowe i z naukowego punktu widzenia uzasadnione – dla przeciętnego czytelnika mogą wprowadzać chaos. Zaproponowany sposób poznania rzeczywistości realizatora idei ruchu strażackiego OSP jest oryginalnym i nieczęsto spotykanym sposobem poszukiwania osadzenia respondentów w kręgach oparcia społecznego.

W ostatnim rozdziale zatytułowanym „Wnioski końcowe – rozliczne dary wypływające z człowieczeństwa oraz towarzyszące im paradoksy” Autorka wskazuje na ujawnione mechanizmy generatywne wraz z siłami przyczynowymi i sprawczymi ujętymi w mapowanym modelu RRREIC, uaktywniającymi, podtrzymującymi oraz transformującymi dar troski członków ochotniczych straży pożarnych na rzecz bezpieczeństwa publicznego jako dobra wspólnego. Wartością pracy i niewątpliwym wkładem Autorki są wyróżniane cztery

zasadnicze postaci zasobów trosk: troski rzeczywistego zaangażowania siebie, troski zaopiekowania się wyrażonego wsparciem finansowym/rzeczowym, troski dbałości o dobro wspólnoty, troski osobistego zadbania o innych wynikające z uważności. Źródła trosk pozostają siłami czy też mocami sprawczymi mechanizmów generatywnych podmiotowości prospołecznej respondentów, których osobliwy fenomen udało się Autorce wyłonić. Wskazała na umiejscowienie tych trosk w osobowości podmiotu. Nieodłącznie, wyłanianiu źródeł trosk towarzyszy refleksyjność jako atrybucja dyspozycyjności do podejmowanych działań. Tym samym troski te osadzone zostały w relatywnie szerokim kontekście społecznym, w którym są aktywowane i znajdują ujście poprzez swoją relacyjność.

Dokonane ustalenia są tymi najważniejszymi, na nich osadzony został cały wysiłek intelektualny nad rozprawą, ukazując konteksty, w jakich wyróżnione postaci trosk się lokują. Stają się one wyzwaczami sprawczości respondentów na rzecz innych oraz stają się siłą sprawczą lub też aktywatorem poczynań. Również obywatelskość żywo manifestuje się w podejmowanych działaniach respondentów.

Do zalet i głównych wartości rozprawy zaliczyć można:

- Rozprawa zawiera wiele bardzo cennych informacji, z czego na podkreślenie zasługuje wyczerpująca część teoretyczna, dająca ciekawe podstawy merytoryczne do objaśnienia danych empirycznych.
- Autorka zastosowała nowoczesne metody statystyczne do ujawnienia cech relacyjnej mocy darów troski i ofiarności druhów ochotniczych straży pożarnych. Autorka zastosowała model (RRREIC) epistemologicznego postępowania badawczego według R. Bhaskara z równoległą ontologią społeczną M. Archer do opracowania danych empirycznych. Pozwoliło to Autorce na wyczerpującą charakterystykę cech darów troski i ofiarności druhów ochotniczych straży pożarnych.
- Przedstawione wyniki w nieunikniony sposób lokują się w nielicznym szeregu prac dotyczących nie tylko fenomenu ofiarowywania darów ujętych w niezwykle szerokim kontekście społecznym czy kulturowym, lecz również z uwzględnieniem perspektywy bhaskarowskich mechanizmów generatywnych czy archeriańskich mocy sprawczych.
- Wyniki badań Habilitantki zaprezentowały dążenia ludzi podejmujących działalność prospołeczną, ich indywidualne predyspozycje, sposób internalizowania wartości i kształtowania się poziomu motywacji wewnętrznej i zewnętrznej. Wartością pracy jest ukazanie fundamentów trwałości postaw prospołecznych. Uzyskane w ten sposób

informacje można wykorzystać do zarządzania kadrami zaangażowanymi w służbę na rzecz społeczeństwa.

- Walorem pracy jest staranne opracowanie tabel i wykresów, także z zastosowaniem Social Network Visualizera.
- Mnogość przedstawionych analiz świadczy o dużym wysiłku, jaki podjęła Habilitantka, co z pewnością nie należało do łatwych zadań, biorąc pod uwagę liczbę wątków i wielość perspektyw ujawniających się w toku realizacji zamysłu badawczego.

Rozprawa nie jest pozbawiona drobnych wad i uchybień:

- Chyba najpoważniejszym zarzutem jest niezwykle trudny język pracy – momentami pełen naukowych ozdobników, np.:

„Caołściowy schemat, poprzez który możemy w perspektywie krytycznego realizmu „ogłądać” świat, przedstawił Roy Bhaskar. Założenia onto-epistemologiczne krytycznego realizmu w twórczości Bhaskara ewoluowały od realizmu transcendentalnego, wyrażonego w postaci krytyki wyjaśniającej (explanatory critique, EC), przez dialektyczny krytyczny realizm (dialectical critical realism, DCR – Bhaskar 2008b oraz 2009a), aż po transcendentalny dialektyczny realizm krytyczny (transcendental dialectical critical realism, TDCR – Bhaskar 2009b, s. xii).” (s.27).

lub w innym miejscu:

„Założenia krytycznego realizmu pozostają wyłącznie epistemologicznymi reprezentacjami i są swoistą metodą analizy wynikającej z epistemologii niepozycyjnej.” (s.46)

Język jakim napisana jest rozprawa nie sprzyja postawionemu przez samą Autorkę zadaniu, które wyraziła na wstępie swojej pracy:

„Pragnę również, aby niniejsza monografia była przede wszystkim zrozumiała dla osób, które niekoniecznie związane są z nauką, bądź dla adeptów nauki rozpoczynających aktywność akademicką, aby nie zniechęcać ich do poznawania otaczającego nas świata. Dlatego też starałam się unikać żargonu nauki, przekazując niekiedy treści w najbardziej przyswajalnej formie, co wymaga pewnej schematyczności w prezentowaniu treści.” (s.15).

Zarzut ten jest o tyle istotny, że sam temat jest niezwykle ważny. Kwestia troski i ofiarności druhów Ochotniczej Straży Pożarnej jest tematem, który potencjalnie może zainteresować każdego, nie tylko naukowca, szczególnie biorąc pod uwagę pozycję społeczną strażaka w społeczeństwie. Temat zasługuje na popularyzację w szerokich kręgach, jednak w takiej formie z całą pewnością nie dotrze do nich. Miałam wrażenie, że Autorka wprowadzie

poradziła sobie ze złożonością ujęć teoretycznych i analizą empiryczną, ale balansowała na granicy pomiędzy redukcją języka nauki i jego nadmierną eskalacją.

- W spisie treści, a także w treści książki i załączonych dokumentach występuje brak podpunktu 3.4.4 – rozumiem, że drobny błąd edytorski,
- Rozprawa pisana jest w kilku formach osobowych czasownika. („*dokonano takiego doboru wskaźników...*” s. 106, *Oczekuję, że wyniki badań potwierdzą...*”, str. 107). Zwykle przyjmuje się formę bezosobową – w każdym razie ujednoliconą na całą pozycję.

Uwagi polemiczne i pole do dyskusji:

Przy czytaniu tej interesującej rozprawy nakreśliłam kilka spostrzeżeń, które przedkładałam Habilitantce do rozważenia:

- Na ile ujawnione mechanizmy generatywne darów troski są możliwe w ocenie Habilitantki do zastosowania w przypadku analizy innych zawodów związanych z działalnością prospołeczną, np. lekarzy, pielęgniarek, pracowników socjalnych?
- Jaki model analizy darów troski mogłaby zaproponować Habilitantka biorąc pod uwagę koncepcję instytucji totalnej E. Goffmana?
- Co Habilitantka uważa za swój najważniejszy wkład do dalszego rozwoju nauk socjologicznych, wynikający z rozprawy habilitacyjnej?

Moje uwagi wynikają z refleksji, która uszczegółowiła się w trakcie analizy dzieła Habilitantki - obszernego i bogatego w różne koncepcje teoretyczne - co z jednej strony jest jego bogactwem, a z drugiej strony - jednak ograniczeniem. Interesuje mnie na ile Habilitantka jest świadoma tych wartości.

Monografię naukową będącą podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego zatytułowaną: „*Relacyjna moc darów troski i ofiarności druhów ochotniczych straży pożarnych: perspektywa krytycznego realizmu i ontologii społecznej*”, oceniam wynikiem pozytywnym.

II. OCENA INNYCH OSIĄGNIĘĆ SKŁADAJĄCYCH SIĘ NA AKTYWNOŚĆ NAUKOWĄ HABILITANTKI

Na osiągnięcia naukowe Pani dr M. Stochmal składają się dwie autorskie monografie tematycznie związane ze służbami pożarniczymi. Jedna z nich jest publikowaną pracą doktorską, a druga jest publikowaną pracą habilitacyjną wydaną przez wydawnictwo PWN. Ponadto jest współautorką monografii dotyczącej służb mundurowych. Pani dr M. Stochmal jest członkiem redakcji naukowych siedmiu monografii o tematyce dotyczącej grup dyspozycyjnych. Swoją działalność publikacyjną rozpoczęła już przed uzyskaniem stopnia

doktora nauk humanistycznych. Do tego momentu opublikowała 16 prac naukowych, w tym 3 w języku angielskim, a 4 wydane we współpracy z Akademią Obrojonych Sił gen. M. R. Štefánika. W tym miejscu warto podkreślić samodzielność Pani doktor Stochmal – tylko jedna praca jest współautorska. Prace dotyczyły przeważnie systemów bezpieczeństwa państwa. Jednak już w tym czasie rysowały się koncepcje badawcze dotyczące służb pożarnictwa. Prace były generalnie wydawane w czasopismach lokalnych o niskich wskaźnikach bibliometrycznych i o niewielkim zasięgu rozprzestrzeniania się czasopisma. Pomimo tego niektóre prace były cytowane po kilka cytowań według Google Scholar.

Działalność publikacyjna Pani dr M. Stochmal po doktoracie uległa jeszcze większemu zintensyfikowaniu. W tym czasie opublikowała 34 prace naukowe, w tym 5 anglojęzycznych. Sumarycznie więc posiada 50 prac opublikowanych w większości w mało znaczących czasopismach krajowych, nisko punktowanych na listach ministerialnych. Wybór czasopism nie spełnia warunków szerokiego dostępu międzynarodowego do przedstawianych treści. Biorąc jednak pod uwagę różne aspekty dorobku naukowego Habilitantki i oceniając go wyłącznie w kategoriach ilościowych oraz parametrycznych należy wskazać, iż jest on wystarczający jako podstawa ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

Wśród krajowych ośrodków akademickich współpracę Pani dr M. Stochmal realizowała z Wyższą Szkołą Policji w Szczytnie, Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydziałem Nauk Politycznych i Dziennikarstwa. Kilkukrotnie była współorganizatorem Ogólnopolskiego Forum Ratownictwa w Inowrocławiu wspieranym przez Zakład Socjologii Grup Dyspozycyjnych Uniwersytetu Wrocławskiego. Interesującą współpracę naukową realizowała z Uniwersytetem Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach w zakresie udziału w wydarzeniach z zakresu bezpieczeństwa. W okresie 11.2014-01.2015 odbyła staż naukowy w ramach projektu „Kształcenie wysoko wykwalifikowanych specjalistów dla sfery publicznej w wymiarze transeuropejskim” w Akademii Obrojonych Sił gen. M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš (Republika Słowacka) oraz Akademii Policajného zboru v Bratislave (Republika Słowacka). Wykonała dwie recenzje prac naukowych dla redakcji krajowych. Była promotorem pomocniczym trzech prac doktorskich, a aktualnie jest zaangażowana w czwarte promotorstwo pomocnicze. Jej zaangażowanie we współpracę, staże naukowe oraz udział w ocenach prac naukowych oceniam pozytywnie.

Brała udział w 29 krajowych i 6 zagranicznych konferencjach naukowych, przedstawiając problemy bezpieczeństwa państwowego i działania grup dyspozycyjnych. Była członkiem komitetów naukowych 6 konferencji krajowych i 20 międzynarodowych. Jej zaangażowanie warte jest odnotowania także w zakresie pracy jako koordynator współpracy międzynarodowej

w Projekcie POKL 04.01.01-00-014/13. Brała udział w pracach Projektu POWR.03.05.00-00ZR45/18 w zakresie prowadzonych kursów: (1) *Podstawy statystyki oraz* (2) *Statystyki w jakości* realizowany przez Międzynarodową Wyższą Szkołę Logistyki i Transportu we Wrocławiu.

Habilitantka dostrzega wartość sieci naukowych powiązań. Od roku 2023 jest członkiem *International Sociological Association*, od 2022 roku jest członkiem w *International Association for Critical Realism*, od 2019 roku jest członkiem *European Research Group on Military and Society*. Od 2013 roku członek *Polskiego Towarzystwa Socjologicznego*. Angażuje się w konkretną pracę organizacyjną, gdyż od roku 2022 jest Przewodniczącą *Sekcji Socjologicznych Problemów Bezpieczeństwa Narodowego w PTS*, w latach 2019/2022 była sekretarzem *Sekcji Socjologicznych Problemów Bezpieczeństwa Narodowego w PTS*. Była współredaktorem Komitetu redakcyjnego w serii *Socjologia* w latach 2013-2021 i współredaktorem Komitetu redakcyjnego „Forum Socjologicznego” w 2019 roku (tom nr 10).

Aktywność współpracy krajowej i zagranicznej Habilitantki i Jej prace organizacyjne oceniam pozytywnie.

III. OCENA OSIĄGNIĘĆ DYDAKTYCZNYCH, POPULARYZATORSKICH I ORGANIZACYJNYCH HABILITANTKI

Pani dr M. Stochmal była promotorem prac dyplomowych na Uniwersytecie Wrocławskim: licencjackich - 36; magisterskich - 2 oraz promotorem 2 prac licencjackich w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu. Przeprowadziła recenzje prac dyplomowych na Uniwersytecie Wrocławskim: licencjackich - 113 oraz magisterskich - 68.

Pani dr M. Stochmal od początku swej pracy akademickiej była obciążona sporym pensum dydaktycznym. Prowadziła zarówno wykłady, jak i ćwiczenia. Do najważniejszych z nich należały: wykłady: *Teoria i praktyka studiów nad bezpieczeństwem, Treningi komunikacji w grupach dyspozycyjnych, Safety culture i złożone systemy antropotechniczne*, oraz ćwiczenia: *Wprowadzenie do socjologii, Socjologia, Socjologia wojska, Teoria gier jako narzędzie analiz socjologicznych, Statystyka dla socjologów, Analiza danych ilościowych, Metody i techniki oceny ryzyka i zagrożeń paramilitarnych oraz Big Data*.

Zakres tematyczny prowadzonych zajęć jest bardzo szeroki. Fakt, że Pani dr M. Stochmal prowadzi te zajęcia już od dłuższego czasu sprawia, że stała się ona specjalistką w zakresie obszaru nauk i analiz socjologicznych, obszaru zarządzania i marketingu, obszaru informatycznego, a także obszaru aktualnych badań prowadzonych przez Habilitantkę. W latach 2013/14; 2014/15, 2015/16 oraz 2016/17 pełniła funkcję *Członka Wydziałowej Komisji ds. Jakości Kształcenia na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego*. W latach

2014/15 pełniła funkcję *Koordynatora na szczeblu Instytutu Socjologii ds. POLON-u*. Wśród obowiązków administracyjnych powierzano Jej pełnienie funkcji sekretarza w komisji rekrutacyjnej na kierunku *socjologia grup dyspozycyjnych* I oraz II stopnia w trybie stacjonarnym. Od 2013 roku jest również członkiem rady programowej kierunków „Socjologii grup dyspozycyjnych” na poziomie studiów I oraz II stopnia. Aktualnie powołana została do Rady Programowej tworzącej nowy kierunek studiów związany z obszarem bezpieczeństwa, a zdobyta przez Panią dr M. Stochmal wiedza i doświadczenie z obszaru bezpieczeństwa zostały docenione przez Marszałka Województwa Dolnośląskiego, który 9 lutego 2021 roku powołał Ją na eksperta w celu aktualizacji Polityki Wspierania Bezpieczeństwa w województwie dolnośląskim do 2030 roku. Pani dr M. Stochmal była wielokrotnie nagradzana przez JM Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego za swoją działalność dydaktyczno-organizacyjną. Jej działalność zasługuje na wyraźne docenienie, a w połączeniu z aktywnością naukową – mimo niektórych braków - stanowić może trudny model do naśladowania.

Osiągnięcia dydaktyczne, popularyzatorskie i organizacyjne Habilitantki oceniam bardzo pozytywnie.

KONKLUZJA

Biorąc pod uwagę całokształt dorobku Pani dr M. Stochmal oraz przedłożoną monografię „*Relacyjna moc darów troski i ofiarności druhów ochotniczych straży pożarnych: perspektywa krytycznego realizmu i ontologii społecznej*”, stwierdzam, że spełnia ona kryteria określone w art. 219 ust.1 pkt.2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478) tj. stanowi znaczny wkład w rozwój nauk socjologicznych. Istotą tego wkładu jest zastosowanie modelu (RRREIC) epistemologicznego postępowania badawczego według R. Bhaskara z równoległą ontologią społeczną M. Archer do analizy specyficznego środowiska ochotniczych straży pożarnych. Dorobek naukowy Habilitantki oceniam pozytywnie - jest ekspertem w socjologii bezpieczeństwa państwa, dobrze zna dorobek teoretyczny ze swojej dziedziny i konsekwentnie rozwija swoją wiedzę w wybranych obszarach tematycznych. Jest specjalistką w wielu obszarach metodologii badań społecznych i sprawnie posługuje się zróżnicowanymi technikami badawczymi łącząc je z odpowiednimi ujęciami teoretycznymi. Aktywność naukowa Pani dr M. Stochmal oraz jej osiągnięcia dydaktyczne, popularyzatorskie i organizacyjne spełniają kryteria stawiane w Prawie o szkolnictwie wyższym.

W tej sytuacji wnioskuję o dopuszczenie Pani dr Małgorzaty Stochmal do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

6.03.2024